

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**APLIKACE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY NA VYBRANÉ MATEŘSKÉ
ŠKOLE V ČESKÉ REPUBLICE A NĚMECKU - SROVNÁVACÍ STUDIE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petra Topolčany

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Zachová

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 15. dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

DĚKUJI VEDOUcí MÉ PRÁCE, MGR. MARKÉTĚ ZACHOVÉ ZA MNOHO CENNÝCH RAD, PŘIPOMÍNEK A
V NEPOSLEDNÍ ŘADĚ ZA VELKOU TRPĚLIVOST PŘI VEDENÍ TĚTO PRÁCE.

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A JEJÍ VYMEZENÍ V OBLASTI PŘEDŠKOLNÍ PEDAGOGIKY V ČESKÉ REPUBLICE A V NĚMECKU	11
1.1 Multikulturní výchova – základní terminologie.....	11
1.2 Vymezení multikulturní výchovy v oblasti předškolního vzdělávání v České republice	15
1.3 Vymezení multikulturní výchovy v oblasti předškolního vzdělávání v Německu	17
3. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY V ČESKÉ REPUBLICE	20
4. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY V NĚMECKU.....	24
5. SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	28
II. PRAKTICKÁ ČÁST	30
6. METODOLOGIE.....	31
6.1 Cíl práce a výzkumné otázky	31
6.2 Výzkumný vzorek.....	32
6.3 Výzkumné metody.....	32
6.3.1 Pedagogické pozorování.....	33
6.3.2 Dotazník v pedagogickém výzkumu.....	34
6.3.3 Analýza dokumentů v pedagogickém výzkumu.....	34
7. HLAVNÍ VÝZKUMNÝ CÍL: JAKÝM ZPŮSOBEM JE APLIKOVÁNA MKV NA VYBRANÝCH ŠKOLÁCH V ČESKÉ REPUBLICE A V NĚMECKU?	36
7.1 Aplikace MKV v Mateřské škole kardinála Berana Plzeň	36
7.2 Aplikace MKV v Mateřské škole St. Johannes v Neumarktu.....	38
8. DÍLČÍ CÍLE – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	40
8.1 Aplikace multikulturní výchovy v MŠ.....	40
8.2 Vlastní zkušenost s MKV.....	43
8.3 Vliv zřizovatele škol na aplikaci MKV	45
9. SHRNUÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	49
ZÁVĚR	54
RESUMÉ	56
RESUMÉ	57

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	61
PŘÍLOHY	62

ÚVOD

Společnost už dnes málokdy tvoří převažující majorita, aniž by zde byly zastoupeny nejrozličnější etnika a národnosti. Jen v České republice bylo k 31. 12. 2014 evidováno téměř půl milionu cizinců (přesně 439 189).¹ Postupně se tak i my stáváme svědky nástupu multikulturalismu. Jsme však na to připraveni? Málokdo si totiž dokáže uvědomit, co všechno lze pod tento pojem zahrnout a jak to pak vypadá v praxi.

Protože pracuji jako učitelka v mateřské škole, chtěla bych zjistit, zda a jakým způsobem je aplikována multikulturní výchova ve vybrané Mateřské škole kardinála Berana Plzeň a partnerské Mateřské škole St. Johannes v bavorském Neumarktu. Motivací pro mě byly výměny pedagogických pracovníků, díky kterým mám možnost tuto školku navštěvovat. Zvolila jsem srovnávací studii – cílem bakalářské práce je porovnat obě školky a způsoby aplikace multikulturní výchovy v nich. Jaká specifika má multikulturní vzdělávání v dané školce? Situace u našich sousedů je odlišná především díky složení skupiny dětí – zatímco u nás jsou děti cizích národností stále minoritou, konkrétně v této vybrané MŠ tvoří děti cizinců téměř polovinu kolektivu.

Myslím, že toto porovnání by mohlo přinést několik nových poznatků. Má vliv národnostní složení skupiny dětí na multikulturní výchovu? A projevuje se to spíš pozitivně či negativně? A jak se na tuto problematiku dívají rodiče dětí v mateřských školách v Čechách a jak s ní pracují učitelky? Obě zde zmiňované mateřské školy jsou školy církevní, lze tedy u nich a priori očekávat zájem o multikulturní vzdělávání – církve se prezentuje svou otevřeností vůči všem a absencí předsudků. Liší se nějak církevní školství v aplikaci multikulturní výchovy?

Tyto a další otázky budou předmětem praktické části bakalářské práce. Použiju metodu pozorování, rozhovoru a dotazníků. Uvědomuji si, že vybraný vzorek je velmi omezený a výsledky této studie se budou vztahovat pouze k daným dvěma školám; nelze z nich tedy vyvozovat žádná obecně platná pravidla, přesto by mohla představovat zajímavou sondu do této oblasti.

¹ <https://www.czso.cz/documents/10180/20556725/29002714.pdf/2c818bc3-ce36-48b1-b3ff-054c441124bb?version=1.0>, str. 29 (ČSÚ)

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A JEJÍ VYMEZENÍ V OBLASTI PŘEDŠKOLNÍ PEDAGOGIKY V ČESKÉ REPUBLICE A V NĚMECKU

1.1 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA – ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

Co je to vlastně multikulturní výchova? A liší se nějak multikulturní výchova od výchovy interkulturní, nebo jde jen o stejný název pro jednu a tutéž věc? Zde se odborná literatura poměrně rozchází a dalo by se téměř říct, že se interpretace těchto pojmů liší autor od autora. Na webových stránkách Multikulturního centra Praha² se mi podařilo najít následující dělení:

- *Multikulturní výchova (jiný termín „kulturně standardní výchova“) – je výchova vedoucí k poznání odlišných skupin.*
- *Interkulturní výchova – je výchova, která se věnuje tomu, jak spolu rozdílné skupiny mohou žít.*
- *Transkulturní výchova – je výchova, která zvyšuje schopnost jednotlivce žít společně s ostatními lidmi.³*

Možná toto členění vyvolá otázky nebo nesouhlas, ale pro jeho názornost, logické řešení a jednoduchost jsem si dovolila ho zde uvést. Co konkrétně si ale pod těmito termíny můžeme představit? Základní definici multikulturní výchovy nabízí Průcha:

Multikulturní (interkulturní) výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje, i značné finanční prostředky, ale její skutečný efekt není spolehlivě prokázán.⁴

Švarcová k tomu dodává: **Multikulturní výchovu je nutné chápat s multidimenzionálním aspektem. Základ tvoří znalost náboženství, zvyků, tradic a rituálů konkrétní etnické skupiny. Na ně navazuje seznámení se s etickými a legislativními normami dané**

² <http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>

³ http://www.mkc.cz/uploaded/otevrena_skola/mpp_metody_multikulti_vychovy.pdf

⁴ Průcha, J. *Multikulturní výchova: Teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. str. 15

společnosti, její strukturou, jazykem. Důležitá je znalost prostředí, ze kterého jedinec pochází, jeho stravovacích návyků a individuálních potřeb. To vše může být zcela odlišné od našich středoevropských zvyků a našeho vnímání potřeb. Nezbytná je samozřejmě tolerance a akceptace odlišností.⁵

Rozdíly mezi multikulturní a interkulturní výchovou velmi názorně popsal Buryánek ve své knize Interkulturní vzdělávání: **Multikulturní** znamená pouze existenci několika kultur vedle sebe, ale neimplikuje vzájemné styky, kulturní výměny, spolupráci a dialog. Multikulturní může být každá společnost, v níž koexistují alespoň dvě sociokulturní skupiny, ale zároveň v ní může docházet k segregaci nebo diskriminaci. Oproti tomu termín interkulturní (lat. inter = mezi) zahrnuje vzájemnost, výměnu, dialog odlišných sociokulturních skupin. V **interkulturní** společnosti dochází k mezikulturnímu dialogu, spolupráci, ke vzájemnému obohacování jedněch druhými – odlišnými.⁶

Zbývá nám ještě výchova transkulturní – cituji definici Moree z knihy, Než začneme s multikulturní výchovou: **Transkulturalita** přináší směr, který vychází z reálných zkušeností a příběhů lidí žijících v multikulturní realitě. Přináší osobnostní přístup, který se namísto jasného škatulkování a zdůrazňování důležitosti kulturního předurčení jednotlivců snaží spíše popisovat způsob, jakým různé kulturní vlivy působí na člověka a spoluvytváří jeho identitu. Nesnaží se hledat příslušníky a zástupce jednotlivých skupin, kterým by přiřadila určitou charakteristiku, ale vychází z podoby každého člověka, u kterého rozkrývá různorodost jeho kulturních zkušeností.⁷

Ujasnili jsme si základní terminologii a dále se již budeme věnovat výchově multikulturní, která by se měla začít aplikovat již v mateřské škole. A proč už tak brzy? Dovolím si citaci ze statí Dvořákové v knize Psychologie pro učitelky mateřské školy, která mluví za vše: *Multikulturní společnost je realitou naší doby a předškolní věk ideálním*

⁵ Švarcová, E. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-251-0, str. 28

⁶ BURYÁNEK, J. (ed.) *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online] str. 9 Dostupný na: http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf

⁷ Moree, D. & Varianty. *Než začneme s multikulturní výchovou*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3, str. 29

*obdobím pro budování vzájemných pozitivních vztahů bez předsudků, v duchu vzájemného obohacování.*⁸

Jaké jsou tedy cíle multikulturní výchovy v mateřské škole? Především odstraňování bariér a rovný přístup k minoritním skupinám ve společnosti. Posílení tolerance a snížení negativních vztahů mezi příslušníky různých národů/národností. Na úrovni předškolních dětí to znamená především schopnost zvládat sociální vztahy. Konkrétně osvojení si základních pravidel chování, hodnot a mezilidských vztahů, eliminace xenofobních a rasistických projevů, potlačení nezdravého soutěžení a posílení motivace ke spolupráci a pomoci; posílení žádoucích fyzických, psychických a sociálních návyků.⁹

Musíme si uvědomit, že multikulturní výchova ale není pouze jednostranným procesem, směřujícím od nás k cizincům, ale naopak je filozofií vzájemného soužití. To znamená, že jejím cílem je také naučit děti jiných národností poznávat naši kulturu, tradice a zvyky, připravit je na život v české společnosti a toto prostředí jim přiblížit a umožnit jim se zde cítit dobře. Nezapomínat na význam vlastních kulturních a národnostních hodnot a principů. Právě v tomto spatřuji stěžejní význam multikulturní výchovy v mateřské škole v současné době.

V předškolním vzdělávání je nejideálnějším způsobem pro zprostředkování poznávání metoda prožitková. Vše, co si děti mohou samy vyzkoušet, zažít na vlastní kůži a poznat více smysly, stává se trvalejším a snadněji zapamatovatelným. Z tohoto principu vychází celá koncepce vzdělávacího procesu a nejinak je tomu i u multikulturní výchovy. Stěžejním prvkem jsou zde hry, básničky, písničky, pohádky a modelové situace, ve kterých můžeme s úspěchem využít nejrůznější metody dramatické výchovy. V ideálním případě to může být návštěva cizince přímo v mateřské škole. Děti jsou přirozeně zvědavé a často tak zjistí o dané problematice mnohem více, než bychom zpočátku očekávali.

Dnes je již na trhu dostatek kvalitní literatury, která se zaměřuje na metodiku multikulturní výchovy třeba i v mateřské škole. Namátkově jmenuji např. T. Šišková (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*; E. Cílková, P. Borešová: *Náměty pro multikulturní*

⁸ Dvořáková, Markéta in Mertin, V, Gillernová, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-799-X, str. 184

⁹ <http://www.cvlk.cz/cs/projekty/ukoncene-projekty/priprava-na-multikulturni-vychovu-pro-ucitele-a-ucitelky-v-ms/>

výchovu; Bittl&Moree: Dobrodružství s kulturou či Pokladnice hodnot; Čermáková, Rabiňáková, Stöhrová, Šišková: Ty+Já = kamarádi; MKC Praha: My a ti druzí: příručka pro multikulturní výchovu a vzdělávání na základní škole.

1.2 VYMEZENÍ MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY V OBLASTI PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICCE

V České republice mateřské školy patří do veřejného systému vzdělávání a spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Národní program rozvoje vzdělávání v ČR zavedl v roce 2001 do vzdělávací soustavy nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Tyto existují na státní a školní úrovni. Na státní úrovni se předškolní výchova se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání, kde jsou vymezena závazná pravidla pro vzdělávací proces. Protože je tato práce srovnávací studií, uvádím zde hlavní cíle předškolního vzdělávání v České republice, abychom je pak mohli porovnat s těmi, které jsou závazné pro německé mateřské školy.

Rámcovými cíli (záměry) předškolního vzdělávání jsou:

1. *Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání*
2. *Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost*
3. *Získání osobnostních postojů¹⁰*

Obecně formulované vzdělávací cíle najdeme pod pojmem „klíčové kompetence“ a zaměříme se na ty kompetence, které se úzce vztahují právě k multikulturní výchově.

Pro etapu předškolního vzdělávání jsou za klíčové považovány tyto kompetence (výstupy):¹¹

1. *Kompetence k učení: k MKV se zde vztahují elementární poznatky o světě lidí a kultury a jeho rozmanitostech¹²*
2. *Kompetence k řešení problémů: všímá si dění i problémů v bezprostředním okolí*
3. *Kompetence komunikativní: ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit¹³*
4. *Kompetence sociální a personální: je schopno chápat, že lidé se různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečným*

¹⁰ *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004. ISBN 80-87000-00-5, str. 8 (dále již jen RVP PV)

¹¹ RVP PV, str. 9

¹² RVP PV, str. 10

¹³ RVP PV, str. 11

5. Kompetence činnostní a občanské: *uvědomuje si svá práva i práva druhých, učí se je hájit a respektovat; chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu*¹⁴

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání dělí dále vzdělávací obsah do pěti oblastí: 1. Dítě a jeho tělo, 2. Dítě a jeho psychika, 3. Dítě a ten druhý, 4. Dítě a společnost a 5. Dítě a svět. Multikulturní výchova jako taková se prolíná postupně všemi těmito oblastmi.

Vymezení multikulturní výchovy v jednotlivých oblastech:

1. DÍTĚ A JEHO TĚLO: Tato oblast je zaměřena na lidské tělo, zdraví a pohyb. S multikulturní výchovou se sice v rámci RVP PV v této oblasti nesetkáme, ale dovedu si představit, že by se zde dalo zařadit např. vizuální porovnání příslušníků různých etnik či tance, typické pro určitou skupinu/národ apod.

2. DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA: K MKV se váže vzdělávací nabídka – *činnosti, zaměřené k poznávání různých lidských vlastností; záměrné pozorování, čím se lidé mezi sebou liší (fyzické i psychické vlastnosti, dovednosti, schopnosti, city, vlastnosti, dané pohlavními rozdíly, věkem, zeměpisným místem narození, jazykem) a v čem jsou si podobní.*¹⁵

3. DÍTĚ A TEN DRUHÝ: Zde můžeme najít dílčí cíl – *vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociál. citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.),*¹⁶ s čímž souvisí i očekávané výstupy - *chápat, že všichni lidé mají stejnou hodnotu, přestože je každý jiný (jinak vypadá, jinak se chová, něco jiného umí či neumí apod.), že osobní, resp. osobnostní odlišnosti jsou přirozené; uvědomovat si svá práva ve vztahu k druhému, přiznávat stejná práva druhým a respektovat je.*¹⁷

4. DÍTĚ A SPOLEČNOST: V této oblasti nalezneme nejvíce témat pro MKV. Objevují se nejen mezi dílčími vzdělávacími cíli - *vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách; seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije; vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností*¹⁸, ale i ve vzdělávací nabídce - *aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění a umožňující mu poznat rozmanitost kultur (výtvarné, hudební a dramatické činnosti, sportovní aktivity,*

¹⁴ RVP PV, str. 12

¹⁵ RVP PV, str. 20

¹⁶ RVP PV, str. 21

¹⁷ RVP PV, str. 22

¹⁸ RVP PV, str. 23/24

zábavy, účast dětí na kulturních akcích, návštěvy výstav, divadelních a filmových představení, využívání příležitostí seznamující dítě přirozeným způsobem s různými tradicemi a zvyky běžnými v jeho kulturním prostředí apod.)¹⁹ a mezi očekávanými výstupy - pochopit, že každý má ve společenství (v rodině, ve třídě, v herní skupině) svou roli, podle které je třeba se chovat; začlenit se do třídy a zařadit se mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti.²⁰

5. DÍTĚ A SVĚT: Stejně jako v předchozí oblasti, i zde je MKV dostatečně zastoupena. Mezi dílčí cíle patří - *seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu; vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách; poznávání jiných kultur, rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách.²¹ Mezi očekávanými výstupy najdeme požadavek *mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte; vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý - jak svět přírody, tak i svět lidí (mít elementární povědomí o existenci různých národů a kultur, různých zemích, o planetě Zemi, vesmíru apod.)²²**

1.3 VYMEZENÍ MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY V OBLASTI PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V NĚMECKU

V předešlé kapitole jsme hledali multikulturní výchovu a její vymezení v oblasti předškolního vzdělávání v České republice. Nyní se pro srovnání podíváme na Německo. Základním rozdílem je skutečnost, že v Německu mateřské školy nepatří k veřejnému systému vzdělávání. Spadaly nejprve pod Ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (*Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend*), nyní už přes rok patří pod Ministerstvo sociálních věcí (*Sozialministerium*).

¹⁹ RVP PV, str. 24

²⁰ RVP PV, str. 25

²¹ RVP PV, str. 25

²² RVP PV, str. 27/28

Tento stav ovšem platí až od roku 1990. Do té doby bylo v zemích bývalé NDR předškolní vzdělávání – stejně jako u nás – včleněno do systému školství. Po sjednocení Německa byl pro tuto oblast přejat západoněmecký model.²³ Předškolní zařízení provozují nejčastěji církve (především katolická a evangelická) nebo městská či obecní správa (Komunnen). Na federální úrovni je předškolní vzdělávání v zemi vymezeno Společným (jednotným) rámcem spolkových zemí pro předškolní vzdělávání v zařízeních pro děti (*Gemeinsamer Rahmen der Länder für die frühe Bildung in Kindertageseinrichtungen*,²⁴ dále jen GRL BK), kde můžeme hned na začátku najít zařazení interkulturního vzdělávání jako jednoho z šesti průřezových témat (stejně jako u nás – srov. RVP PV). Celá pedagogická koncepce je zde určována principem komplexní podpory (není dělena na jednotlivé předměty - obory). K průřezovým tématům patří:

- kompetence k učení
- odpovídající podílení se dětí na rozhodnutích v předškolním zařízení
- interkulturní vzdělávání
- pedagogická práce diferencovaná dle pohlaví
- specifická podpora dětí se vzdělávacími potřebami a postižením
- podpora dětí s nadáním

Vymezení MKV v jednotlivých vzdělávacích oblastech:

- OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ ROZVOJ, VÝCHOVA K HODNOTÁM A NÁBOŽENSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ – posilování *osobnosti dítěte, sociálních kompetencí a seznámení s hodnotami a normami společnosti + tematizace náboženských otázek.*²⁵
- PŘÍRODA A KULTURNÍ PROSTŘEDÍ - *zprostředkování kontaktu s různými kulturami a rozmanitým uspořádáním společnosti.*²⁶

²³ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurypedia_en.php (zpráva z roku 2011)

²⁴ http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2004/2004_06_04-Fruehe-Bildung-Kitas.pdf

²⁵ GRL BK, str. 4

²⁶ GRL BK, str. 5

- SKUPINA JAKO SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ, ROLE VRSTEVNÍKŮ - *Aby se předešlo sociálnímu vyčlenění, je důležité dávat pozor na složení skupiny. Musí zde být organizační i pedagogické složce zohledněny individuální rozdíly, dané pohlavím, původem, náboženstvím, životním stylem, věkem a stupněm vývoje. Vzdělávací nabídka musí být otevřená pro všechny děti a podporovat jejich rozvoj a vzdělávání. Sociální a kulturní rozmanitost je zde považována za šanci, jak zajistit globální soužití v budoucnosti.*²⁷

Velký vliv na tvorbu vzdělávacích plánů mají vzdělávací ministerstva jednotlivých spolkových zemí. V našem případě tedy vycházíme z Bavorského výchovně vzdělávacího plánu pro děti v předškolních zařízeních (*Der Bayrische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung*),²⁸ vydaného Bavorským státním ministerstvem práce, sociálních věcí, rodiny a žen, Státním institutem pro předškolní vzdělávání v Mnichově (*Bayrische Staatsministerium für Arbeit und Sozialordnung, Familie und Frauen, Staatsinstitut für Frühpädagogik München*). Tento dokument je závazný pro všechna předškolní zařízení ve Spolkové zemi Bavorsko a vychází z něj pedagogické koncepce všech bavorských mateřských škol. Vzhledem k jeho obsažnosti (488 stran) si dovoluji neanalyzovat jej zde, protože to by rozsah mé práce značně rozšířilo, ale raději se zaměřím na konkrétní vzdělávací program srovnávané mateřské školy.

²⁷ GRL BK, str. 7

²⁸ *Der Bayrische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung*. Cornelsen Verlag, Berlin 2005, ISBN 978-3589252534.

<http://www.ifp.bayern.de/imperia/md/content/stmas/ifp/bildungsplan.pdf>

3. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY V ČESKÉ REPUBLICE

Jedná se o církevní Mateřskou školu kardinála Berana Plzeň, která jako samostatný subjekt funguje od září roku 2011. Do té doby existovala křesťanská třída v rámci 90. MŠ v Plzni a to již od roku 1991. Z rozhodnutí ředitelky 90. MŠ ale nebyla další existence takto zaměřené třídy ve státním zařízení možná a tak došlo ke vzniku nové mateřské školy. Jejím zřizovatelem je Biskupství plzeňské a stala se třetí církevní školou v Plzeňském kraji.

Tato mateřská škola je jednotřídní s kapacitou dvacet čtyři dětí. Třída je věkově heterogenní, najdeme zde děti tří do sedmi let (děti s odkladem školní docházky). Péči zajišťují tři učitelky, jedná se o specializaci na speciální pedagogiku. Už v době křesťanské třídy, spadající pod státní MŠ byla tato třída často vyhledávána, protože rovněž u nás mají církevní školy kromě tradice i velmi dobré jméno a většinou se na těchto školách téměř nevyskytují negativní jevy, jako např. šikana a drogy.²⁹

Součástí ŠVP je výuka německého jazyka a spolupráce s partnerskou mateřskou školou St. Johannes v německém Neumarktu in der Oberpfalz (Spolková země Bavorsko). Jedná se o minimálně jednodenní a nejdéle týdenní pobyty dětí i s rodiči v Německu, kdy se děti účastní výuky v partnerském zařízení a rodiče mají alternativní program. Německé děti a rodiče přijíždějí do Plzně nejčastěji na jednodenní návštěvy, protože déletrvajícím pobytem není pro děti předškolního věku možný – něco jako školu v přírodě u takto malých dětí neumožňuje tamní zákon.

Školní vzdělávací program s názvem „Aby malé bylo velké“ akcentuje prvky křesťanské výchovy, jako je úcta k bližnímu, láska, vděčnost za vše kolem sebe, schopnost naslouchat a pomáhat apod. Vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, ale důraz je zde kladen především na smyslově symbolickou metodu Franze Ketta.³⁰ Celistvá, na smysl zaměřená pedagogika Franze Ketta je pedagogický směr vycházející z křesťanského pojetí člověka, který vznikl v sedmdesátých letech 20. století v Bavorsku. Jeho zakladatel, Franz Kett spolu s mnichovskou učitelkou mateřské školy sestrou Esther Kaufmannovou se pokusil propojit předškolní vzdělávání se spolu s tím náboženským.

²⁹ http://skolstvi.cirkev.cz/_d/Vyrocní-zpráva-cirkevního-skolstvi-2010-11.pdf, str. 4

³⁰ více viz: http://www.kett.cz/soubor/teorie/z_kladn_charakteristiky.pdf

Původně se tento pedagogický směr rozvíjel jako katechetický způsob práce s předškolními dětmi, pocházejícími zejména z problematických sociálních podmínek. V průběhu let se z něj vyvinul samostatný pedagogický systém, který má své specifické postupy, principy, metody práce a pomůcky a je vhodný pro všechny věkové skupiny.

Kettova metoda je založena na osobním prožitku dítěte a využívá přírodní materiály a barevné šátky. Cílem je zapojit co nejvíce smyslů. Děti mají možnost se vyjádřit tancem či zpěvem nebo se naopak zklidnit a ztišit. Program je koncipován podle proměn ročních období, zahrnuje principy křesťanství, navazuje na oslavu tradic a svátků a poskytuje orientaci v křesťanském prostředí. Nabízí celou řadu zajímavých činností, impulsů i příběhů, které podněcují vnitřní růst a otevřenost dítěte, empatii, pozitivní smýšlení, tvořivost, komunikativní schopnosti a spolupráci. Zdůrazňujícím prvkem je zejména soustředění, určitý rituál slavnostního okamžiku, vnímání v kruhu právě tady a teď, s prožíváním sebe sama. Princip zaměření a orientování se na střed s postupným rozvíjením obrazu (na jakémkoliv téma) a s vlastním přístupem dává možnost každému dítěti prostor pro vlastní rozhodování a napomáhá porozumět tomu, co se děje kolem něj a v něm. Důraz je kladen na to, aby se každé dítě cítilo v atmosféře bezpodmínečného přijetí, důvěry a lásky. Mohlo neohroženě vyjadřovat svoje pocity (i když často bezeslovně) a rozvíjením fantazie nacházet proces poznání v sobě i toho, co se děje kolem něho a jak spolu všechno souvisí.³¹ V České republice působí spolek Společnost pro celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta,³² který pořádá kurzy a přednášky na toto téma.

Mateřská škola kardinála Berana Plzeň se liší také svým přístupem k ostatním církvím. Ačkoliv je katolická, přichází do ní každý týden zástupci různých církevních společenství, aby dětem zprostředkovali základy víry a přiblížili hodnoty, na kterých stojí jejich náboženství. Škola spolupracuje s celou ekumenou,³³ která si klade za cíl sjednocování zejména křesťanských církví. Děti jsou tak seznamovány nejen s biblickými příběhy v nejrůznějších podání, ale poznávají, že i přes zdánlivé odlišnosti můžeme hledat to, co je

³¹ Eder, Muroňová, Havel. *Aby malé bylo velké*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86953-23-6.

Kett, Koczy. *Die Religionspädagogische Praxis – Ein Weg der Menschenbildung*. Landshut: RPA-Verlag, 2009. ISBN 978-3-86141-212-0.

³² viz: <http://www.kett.cz>

³³ více viz: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekumenismus>

nám společné. Zjišťují, že rozdílné postoje a názory nemusí nutně vést ke konfliktům a že schopnost tolerance je v životě velmi důležitá. To všechno zažívají „na vlastní kůži“.

Specifika mateřské školy a její bližší charakteristiku najdeme na webových stránkách školky. Hezkým obrazem zaměření MŠ je její motto:

*„Kardinál Beran hájil ohrožené duchovní hodnoty, což je i dnes více než aktuální. Jako škola nesoucí jeho jméno se snažíme v tomto odkazu pokračovat“.*³⁴

Mateřská škola založila svůj vzdělávací program na křesťanských hodnotách a tradicích. Ze školního vzdělávacího plánu „Aby malé bylo velké“ jsem vyňala ty části, ve kterých můžeme nalézt prvky multikulturní výchovy:

ZÁKLADNÍ PILÍŘE VZDĚLÁVÁNÍ V MŠKB:

- pěstování vztahu k tradicím
- seznámení se základy křesťanské morálky (učit se zamilovat si dobro)
- rozvoj smyslu pro duchovní hodnoty
- snaha o vytvoření rodinného prostředí v MŠ
- spolupráce s domovy důchodců, s Hospicem sv. Lazara
- podpora integrace cizinců

CHARAKTERISTIKA ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU – CÍLE:

- Přijímat dítě tak, jak bylo stvořeno, jako jedinečné – individuální přístup
- Podporovat vědomí řádu, vzbuzovat důvěru k Bohu
- Zprostředkovat dítěti prožitky, u nichž převažuje kvalita nad kvantitou
- Poznávání světa kolem nás a rozšiřování zájmů dítěte skrze osobní prožitek
- Vytvořit pro děti podnětné prostředí s dostatkem tvořivého a didaktického materiálu
- Vytvořit otevřené, svobodné prostředí, kde se děti mohou svobodně ptát i si hrát
- Podněcování zdravého tělesného vývoje a poskytování dostatečného prostoru pro volný čas

³⁴ <http://www.mskb.cz/charakteristika.html>

- Umožnit rodičům podílet se na vzdělávacím procesu školy a vytvořit tak otevřené společenství – škola – děti - rodina³⁵

Multikulturní výchova zde není uplatňována nijak koncepčně (alespoň prozatím), ale stává se součástí výuky prostřednictvím nejrůznějších projektů a denních činností (např. Pomozte nám stavět mosty – projekt na poznávání jiných národností, kdy do školky docházeli představitelé jednotlivých národností, aby děti seznámili se svou kulturou, tradicemi a případně i jazykem. Součástí bylo např. vaření tradičního jídla, folklorní tanec, písnička či básnička nebo výrobek, vztahující se nějak k dané zemi – blíže viz praktická část této práce, kap. 2.1.

Protože školka má více než desetiletou spolupráci s německou mateřskou školou, dochází v průběhu roku k několika vzájemným setkáním. Partnerská školka je mnohem více etnicky diferencována, proto jsou tato setkání velmi obohacující – multikulturní výchova se stává téměř povinnou součástí přípravy na společně strávené chvíle. Pro české děti jde mnohdy o první seznámení s odlišností jak vzhledovou, tak i kulturní. Prostřednictvím her, obrázků a povídaní dostávají děti možnost poznávat okolní svět a pak to vše opravdu prožít se svými novými kamarády.

Přestože právě prožitkovou metodu doporučuje odborná veřejnost pro aplikaci multikulturní výchovy v mateřské škole jako nejlepší metodu práce, chybí mi zde zakotvení základních principů multikulturní výchovy v ŠVP. Samozřejmě je zahrnuta v pedagogické práci, protože je nedílnou součástí křesťanské kultury a principů, z nichž školka vychází a vzhledem k partnerství s německou školou je také nezbytná, ale bylo by určitě dobré ji v ŠVP konkrétněji vymezit a definovat. Zatím ji najdeme pouze mezi cíli vzdělávacího programu, ale chybí mi zde metody a konkrétní postupy. Bohužel u nás to stále ještě není zcela běžné...

³⁵ <http://www.mskb.cz/charakteristika.html>

4. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY V NĚMECKU

Jde o církevní mateřskou školu, založenou před sto padesáti třemi lety řádem Školských sester v německém Neumarku v Horní Falci (Spolková země Bavorsko). Tyto sestry zde vedly rovněž základní školu, která je však nyní státní. Vzhledem k rapidnímu úbytku řádových sester zbyla i v mateřské škole pouze jedna, sestra Gunda M. Reichold a to na pozici ředitelky. Školka spadá pod místní římskokatolickou farnost. V Mateřské škole St. Johannes jsou děti rozděleny do tří tříd – dvě jsou dopolední a jedna je odpolední/celodenní. Celkem školu navštěvuje šedesát dva dětí, z toho dvacet dětí pouze dopoledne, dvanáct dětí pouze odpoledne a třicet dětí zůstává celý den. Přestože se jedná o školku, jejímž zřizovatelem je katolická církev, navštěvují ji velmi často děti z rodin imigrantů a přistěhovalců. Tyto děti tvoří v současné době více než třetinu kolektivu. Tento školní rok (2014/2015) navštěvují Mateřskou školu St. Johannes děti těchto národností (mimo Německo): Albánie, Turecko, Chorvatsko, Vietnam, Rumunsko, Kosovo a Portugalsko. Převážná většina z nich jsou muslimové. Vybrali si tuto školku jednak proto, že leží v centru města, kde se nachází převážná většina bytových domů (německé rodiny většinou vlastní rodinný dům v některé z klidnějších okrajových čtvrtí města) a pak také proto, že se zde – vzhledem ke zřizovateli – očekává vstřícnější přístup k cizincům.³⁶ Ten je sám samozřejmě pohledem katolické církve na každého jedince jako na „bratra“, ke kterému je třeba přistupovat s láskou a úctou. V zásadě tak rodiče čekají, že jejich děti nebudou pociťovat odlišnost a nebudou tolik vystaveny tlaku okolí. Mateřská škola také pořádá přípravný kurz němčiny pro děti cizinců v celkové dotaci 3 hodiny týdně, který vede jedna z učitelek.

S touto mateřskou školou máme partnerství již 10 let a v rámci výměn pedagogických pracovníků, hrazených Koordinačním centrem česko-německých výměn mládeže Tandem, jsem měla možnost pobývat zde několik týdnů. Multikulturní výchova v této mateřské škole není uplatňována nějak koncepčně, ale přirozeně se prolíná každodenní činností. Vzhledem k tomu, jaká je zde skladba dětí (viz výše), není třeba pochybovat o tom, že by multikulturní výchova nějak zaostávala. Naopak se stává přirozenou součástí každodenní práce s dětmi. Děti vnímají jako přirozené, že někteří jejich kamarádi mají jinou barvu

³⁶ vplynulo z dotazníkového šetření; viz praktická část této práce

kůže a skutečnost, že třeba nemluví německy je zde naprosto běžná. Nedílnou součástí práce celého kolektivu je tedy pomoc těm, kteří ji potřebují – děti se navzájem doprovází na toalety, dokážou trpělivě naslouchat a pokud si s něčím neví rady, zavolají učitelky. Protože v tomto věku jsou velmi zvědavé, často pochytí některé výrazy v jiných jazycích a pak umí děkovat turecky i česky nebo se představit v chorvatštině. Naopak odlišnost většinou jen podněcuje jejich zvědavost a touhu po poznání, což hodnotím vysoce pozitivně. A to vše vlastně samovolně vyplývá z této heterogenní komunity. Stejně tak škola usiluje o přirozenou integraci dětí cizinců mezi děti německé, zprostředkovává jim často první kontakt s německými tradicemi a zvyky, pořádá jazykové kurzy a úzce spolupracuje s odborníky, vyžaduje-li to situace. Často bývá jazykový handicap velkým problémem, hlavně na straně rodičů. Škola proto zajišťuje tlumočníky a rovněž v jiných oblastech (poradenství atd.) se snaží vyjít všem maximálně vstříc. Oslava tradičních církevních i jiných svátků bývá ve školce vždy velkou událostí, které se účastní i rodiče a prarodiče dětí. Pro rodiny přistěhovalců je to příležitost k navázání nových přátelství a kontaktů s německou kulturou.

Osobně jsem byla svědkem přípravy na Velikonoce – ryze křesťanské svátky. Základem je prožitková metoda Franze Ketta (viz předchozí kapitola), takže všechno bylo připraveno tak, aby děti samy odkrývaly postupně celý příběh. Účastnily se samozřejmě i děti muslimské. Stejně jako ostatní děti prožívaly celé vyprávění silně emotivně, dokonce vyráběly křížky jako symbol Velikonoc. Pouze v okamžiku, kdy přišel farář, aby dětem křížky požehnal, muslimské děti se této části nemusely účastnit a křížky nechaly ve školce na výstavce.

Ze vzdělávací koncepce školky (obdobu našeho školního vzdělávacího plánu) jsem vybrala ty části, ve kterých můžeme nalézt prvky multikulturní výchovy:

TĚŽIŠTĚ PEDAGOGICKÉ PRÁCE

Orientace na svět a zbožnost

- Náboženská výchova souvisí se všemi vzdělávacími oblastmi a východisky. V naší společnosti žijí lidé různých náboženství. Všude kolem sebe můžeme vidět jejich symboly. Nabízíme dětem možnost poznat jejich význam. Kontaktem a dialogem s odlišnou vírou se děti dozví o tom, co mají společné a mohou pak své

náboženství a víru společně sdílet. Toto v dětech probouzí úctu k tomu, co je v životě důležité a poznají podstatu porozumění a důležitost hodnot, význam náboženství, zbožnosti a víry pro sebe samé a také pro ostatní a mohou k tomu zaujmout jasný postoj. Děti by neměly vnímat život jako samozřejmost, ale dar od Boha.

Jazyk a literatura

- Děti se učí vyjadřovat v německém jazyce. Pro děti, jejichž rodným jazykem není němčina, organizuje mateřská škola ve spolupráci se základní školou přípravný kurz německého jazyka. Dále je schopna poskytnout speciální podmínky pro jejich jazykový rozvoj.³⁷

PEDAGOGICKÉ CÍLE, METODY A AKTIVITY

Sociální učení

- V denním soužití se rozvíjí sociální kompetence dětí, jako schopnost tolerance, komunikace, kompromisu, pomoci, braní ohledu na druhé, prosazení vlastního názoru a převzetí odpovědnosti.

Sociální schopnosti

- Nenásilné řešení konfliktů
- Vážít si odlišnosti druhých
- Integrace dětí jiných národností
- Hledání kompromisů a jejich akceptování

Interkulturní učení

- Pestrá nabídka pro zprostředkování zvyků a obyčejů našich dětí jiné národnosti
- Vyprávění rodičů o zemi svého původu
- Poznávání jejich písní, básniček, her a tanečků
- Rodiče spolu s dětmi připravují tradiční pokrmy své země³⁸

³⁷ <http://www.kita-bayern.de/nm/st-johannes-neumarkt/f09.htm>

³⁸ <http://www.kita-bayern.de/nm/st-johannes-neumarkt/f11.htm>

Z výše uvedených pedagogických cílů je patrné, že se mateřská škola na rozdíl od té české mnohem víc zabývá multikulturní výchovou a jasně ji ve svém vzdělávacím programu formuluje. Pravděpodobně je to dáno národnostní skladbou dětí a vysokým podílem cizinců v ní, přesto si ale myslím, že by se tento přístup určitě uplatnil i u nás.

5. SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

V rámci porovnání vzdělávacích dokumentů pro předškolní vzdělávání v České republice a v Německu jsem se pokusila najít prvky multikulturní výchovy v kurikulárních dokumentech obou zemí. Na státní úrovni jsem vycházela z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání na straně jedné a z Gemeinsamer Rahmen der Länder für die frühe Bildung in Kindertageseinrichtungen na straně druhé.

Přestože obě země shodně začleňují multikulturní výchovu do svých vzdělávacích plánů jako průřezové téma, v německých dokumentech je interkulturní učení vymezeno ještě i samostatně. Z mého pohledu je to dáno národnostní skladbou dětí v této zemi a tudíž větší potřebou akcentace tohoto tématu. V českém Rámcovém vzdělávacím programu naopak můžeme najít mnohem konkrétnější vymezení klíčových kompetencí ve vztahu k multikulturnímu vzdělávání a podrobněji rozpracované výstupy u jednotlivých vzdělávacích oblastí. V zásadě ale můžeme říct, že je multikulturní výchova v obou zemích pojímána ve vzdělávacích dokumentech dost podobně a žádné výraznější rozdíly zde nejsou.

Na školní úrovni se naopak multikulturní výchova a její uchopení poměrně dost liší. Školní vzdělávací program Mateřské školy kardinála Berana Plzeň nemá zakotvenu multikulturní výchovu nijak konkrétně, jedinou zmínkou najdeme mezi základními pilíři vzdělávací koncepce. Zde se hovoří o integraci cizinců a pěstování vztahu k tradicím a hodnotám. Na druhou stranu už samotné zaměření mateřské školy jako křesťanské vypovídá o jejím vztahu k druhým a tudíž možná nebylo považováno za nutné zvlášť definovat tuto oblast. Základní metodou aplikace multikulturní výchovy je především projektová práce a příprava na společná setkání s dětmi z partnerské mateřské školy. Dalším multikulturním aspektem je ekumenismus – katolická mateřská škola je otevřena zástupcům různých vyznání a seznamuje děti s podobami a morálními hodnotami jednotlivých náboženství.

Německá Mateřská škola St. Johannes naopak ve své době našeho školního vzdělávacího programu vymezuje zcela konkrétně cíle multikulturní výchovy, její metody, postupy a aktivity. Klade důraz především na oblast náboženství, pod kterou spadají

rovněž jejich vlastní tradice a morální hodnoty, ale patří sem i seznámení s odlišnými kulturami a náboženstvím. Velmi akcentovaná je pak oblast jazyková. Vzhledem k národnostnímu složení dětí ve třídě je to téměř nezbytné. Stěžejní metodou jsou zde různé metody dramatické výchovy, které s velkým úspěchem dětem pomáhají překonat ostych a začlenit se. Mateřská škola aplikuje Kettovu pedagogiku. Tento pedagogický směr je ideální pro zprostředkování hodnot a principů naší společnosti, protože je postaven na vlastním prožívání, nikoliv na vysvětlování. Odpadá jazyková bariéra, zapojují se i děti, jejichž mateřštinou není německý jazyk a odnáší si stejný zážitek jako všichni ostatní. Jsem velmi ráda, že jsem mohla poznat, jak to vypadá v praxi, protože u nás není tento směr až tolik známý.

Obě mateřské školy kladou shodně velký důraz na oblast náboženství, která je zde navzdory možným předpokladům velmi otevřená i ostatním církvím a náboženským směrům. Přesto je zde důsledně zachována katolická koncepce, z níž obě školky vychází a je kladen důraz na udržení vlastních tradic a zvyků. Cílem není hledat rozdíly, ale poznávat společné hodnoty. Rozmanitost je zde vnímána jako obohacující, nikoliv rozdělující prvek. V obou školkách panuje vstřícná a milá atmosféra a já jako jedna z učitelek doufám, že to tak zůstane i nadále.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. METODOLOGIE

Pro svou práci jsem zvolila kvalitativní typ výzkumu, jehož hlavním cílem je porozumět dané problematice, proniknout do ní a moci ji popsat.³⁹ Jde mi především o možnost porovnat v průběhu pozorování každodenní praxi ve sledovaných mateřských školách, proniknout do sociálního kontextu určitých situací a pokusit se porovnat, které metody a způsoby pro aplikaci multikulturní výchovy jsou zde nejčastěji využívány. Kvalitativní výzkum nabízí možnost, jak se dostat „pod povrch“, stát se jedním ze zúčastněných a zažít konkrétní situace na vlastní kůži. Delší doba pozorování odbourává zábrany a pozorovatel tak po čase přestává být rušivým prvkem – což významně ovlivňuje chování ostatních. Sledovaný jev tak může být zkoumán v co nejpřirozenějších podmínkách. Vzhledem k této skutečnosti považuji tento typ výzkumu za nejvhodnější. Uvědomuji si však, že výsledky této studie nejsou přenositelné a vztahují se pouze a výlučně k daným dvěma školám a práci v nich.

Výzkum probíhal v Mateřské škole kardinála Berana Plzeň s laskavým svolením paní ředitelky Ilony Tomanové a rodičů dětí a v Mateřské škole St. Johannes v Neumarktu se souhlasem ředitelky Sr. Gundy M. Reichert i rodičů zde zapsaných dětí. Obě školy rovněž souhlasí s uveřejněním názvu i výpovědí.

6.1 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem tohoto kvalitativního výzkumu je zjistit, jakým způsobem je aplikována multikulturní výchova na vybrané mateřské škole v České republice a v Německu a pokusit se to porovnat. Při srovnání vyjdeme z kurikulárních dokumentů, abych dokázala určit, jak je multikulturní výchova definována ve vzdělávacích dokumentech jednotlivých zemí a porovnáám školní vzdělávací programy obou mateřských škol.

Hlavní výzkumné otázky, na které bych chtěla svým výzkumem nalézt odpovědi a tyto pak porovnat, jsou:

³⁹ Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN: 978-80-7315-185-0.

1. Jakým způsobem je začleněna multikulturní výchova do vzdělávacích programů pro předškolní vzdělávání (státní i školní úroveň) v České republice a v Německu?

2. Liší se nějak aplikace MKV ve vybrané mateřské škole v České republice a v Německu?

Doplňují otázky:

3. Měla být MKV uplatňována již v MŠ?

4. Mají učitelé/rodiče vlastní zkušenost s MKV?

5. Má na aplikaci MKV vliv, jde-li o školu zřizovanou církví nebo státem?

6.2 VÝZKUMNÝ VZOREK

Zpočátku jsem plánovala zaměřit se pouze na děti a učitelky v obou srovnávaných mateřských školách. Postupně jsem ale do svého výzkumu zahrнула i rodiče dětí obou školek a některé své kolegyně – učitelky, protože jsem chtěla znát i jejich názor na danou problematiku. Tento okruh zkoumaných osob jsem mohla rozšířit díky dotazníkové metodě, která sice primárně patří k výzkumným metodám kvantitativního výzkumu, avšak zde se stala doplňujícím prvkem výzkumu kvalitativního.

6.3 VÝZKUMNÉ METODY

Stěžejní výzkumnou metodou v tomto výzkumu je pozorování. Srovnávám aplikaci multikulturní výchovy v mateřské škole, ve které učím, s aplikací multikulturní výchovy v německé mateřské škole, se kterou máme dlouholeté partnerství a dostala jsem možnost zde absolvovat několik týdenních a dvoutýdenních stáží. Jde tedy o participační pozorování, které je asi nejpoužívanější metodou tohoto typu výzkumu.

6.3.1 Pedagogické pozorování

Pro pedagogické pozorování je typické nestrukturované pozorování, u něž je zadán pouze cíl pozorování a prostředí. Na pozorovatele klade vyšší nároky, protože od něj vyžaduje určitou dovednost a vnímavost. Cílem je objevit nová spojení či souvislosti, které mohou při pohledu zvenku zůstat v pozadí.⁴⁰

Pozorovatel při zúčastněném pozorování nestojí mimo pozorovaný objekt, ale aktivně se účastní dění spolu s ostatními, což mu umožňuje více se přiblížit podstatě zkoumané problematiky. Hendl uvádí tři typy/fáze pozorování: 1. popisné – obecně mapuje prostředí a události; 2. fokusované - zaměřuje se na konkrétní výzkumný problém a 3. selektivní – hledá další příklady a doklady pro typy chování, popsané v 2. fázi pozorování.⁴¹

Velkým přínosem této metody je možnost pozorovat konkrétní situace jako jeden ze zúčastněných aktérů; nenarušuje to sociální interakci ani edukační procesy ve škole. Vzhledem k tomu, že pozorování probíhá vždy delší dobu, poskytuje možnost utvořit si komplexnější představu o zkoumané problematice a „zažít“ ji v různých časových obdobích a jiných souvislostech.

Prokazatelnou nevýhodou této metody jsou pak subjektivní faktory, působící na pozorovatele, jako např. haló efekt, předsudky, logická chyba, kontrast a podobně. Tyto faktory mohou významně ovlivnit reliabilitu výzkumu. Validita pozorování je naopak určována tím, pozorujeme-li skutečně to, co bychom měli. I přes tato úskalí myslím, že pro danou problematiku je metoda pozorování tou nejvhodnější a snažila jsem se ji maximálně využít.

Hlavním kritériem mého pozorování bylo poznat způsob, kterým je v dané škole aplikována multikulturní výchova. Zaměřila jsem se na učitelky, zda se drží vzdělávacího programu a zařazují multikulturní výchovu. Dále jsem se snažila zjistit, jaké metody a způsoby k tomu používají. Dalším kritériem pozorování bylo zapojení dětí do těchto činností a jejich reakce – toto bylo zajímavé především v národnostně smíšené třídě v německé mateřské škole. Posledním, avšak neméně zásadním kritériem byla celková atmosféra ve třídě, začlenění dětí cizinců a reakce dětí na odlišné kamarády při

⁴⁰ Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN: 978-80-7315-185-0.

⁴¹ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN: 80-7367-040-2.

společných setkáních. Časové rozpětí pozorování bylo stanoveno na jeden rok a to se podařilo dodržet – výzkum probíhal přesně 12 měsíců.

6.3.2 Dotazník v pedagogickém výzkumu

Dotazník je ideální metodou pro získávání údajů od většího množství respondentů. Přes svou zdánlivou snadnost při sběru a vyhodnocování dat je třeba nepodcenit několik věcí. Jednak správně stanovit cíl výzkumu, který by měl být promyšlený a jasný a pak je velmi důležitá formulace výzkumných otázek. Otázky dělíme do několika skupin: na otevřené, polouzavřené a uzavřené. Gavora uvádí ještě škálované otázky.⁴² Já jsem pro svůj výzkum zvolila otázky polouzavřené – respondenti odpovídají v první části volbou odpovědi ano-ne a následně svou volbu zdůvodní. Takto strukturované odpovědi mi umožní vytvořit si představu o obecném názoru dotazovaných na danou problematiku a současně se seznámit s důvody, které je k tomu vedly. U tohoto typu otázek musíme samozřejmě brát v potaz i skutečnost, že se někteří respondenti rozhodnou neuvádět důvody své odpovědi. Validita dotazníku spočívá nejen ve správné formulaci a jednoznačnosti otázek, ale i na respondentech. Pravdivost odpovědí můžeme ověřit L-otázkami, které mi ale v tomto případě nepřípadají podstatné. Mým cílem bylo určit postoj dotazovaných k dané problematice a to se, myslím, podařilo naplnit. Reliabilitu dotazníku zvýšíme opakováním otázek k jednomu tématu; v této práci jsem ale použila dotazník pouze s třemi otázkami, které slouží jako rozšíření zkoumaného tématu.

6.3.3 Analýza dokumentů v pedagogickém výzkumu

Analýza dokumentů patří k doplňkovým výzkumným metodám s několika nespornými pozitivy – jednak nejsou získávaná data zkreslená a ovlivněná subjektivním postojem výzkumníka a pak umožňují přístup k informacím, které by se jiným způsobem získávaly jen těžko.⁴³ V tomto případě jsem se zaměřila na kurikulární dokumenty, jejichž analýza

⁴² Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN: 978-80-7315-185-0.

⁴³ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN: 80-7367-040-2.

byla nezbytná pro pochopení vymezení multikulturní výchovy v jednotlivých vzdělávacích plánech daných škol, potažmo zemí. V České republice se jedná o Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, který určuje vzdělávací koncepci na státní úrovni; v Německu jsou to pak Gemeinsamer Rahmen der Länder für die frühe Bildung in Kindertageseinrichtungen, platné pro všechny spolkové země. Na úrovni škol se stal předmětem mého šetření Školní vzdělávací program Mateřské školy kardinála Berana Plzeň, nazvaný „Aby malé bylo velké“. V partnerské mateřské škole St. Johannes jsem analyzovala jejich vzdělávací koncepci, nazvanou „Wurzeln finden – Wurzeln fassen“ (volně přeloženo: Najít své kořeny a uchopit je). V obou dokumentech jsem se snažila najít prvky multikulturní výchovy a způsoby jejich aplikace. Výsledkem bylo porovnání obou koncepcí a popsání metod práce.

7. HLAVNÍ VÝZKUMNÝ CÍL: JAKÝM ZPŮSOBEM JE APLIKOVÁNA MKV NA VYBRANÝCH ŠKOLÁCH V ČESKÉ REPUBLICE A V NĚMECKU?

Jak jsem již nastínila v úvodu, cílem této práce je zjistit, jakým způsobem je aplikována multikulturní výchova ve vybraných mateřských školách a jaké metody a způsoby jsou nejčastěji využívány. Zda je aplikována jinak ve vybrané mateřské škole v České republice a jinak v partnerské škole v Německu; má-li na její využívání vliv národnostní složení skupiny dětí (v české mateřské škole jsou převážně děti české národnosti, zatímco v partnerské škole v Německu je zastoupeno mnoho jiných národností, tvořících téměř polovinu třídy) a jestli zde můžeme vysledovat nějaké rozdíly, dané zřizovatelem, kterým je u obou vybraných školek církev.

7.1 APLIKACE MKV V MATEŘSKÉ ŠKOLE KARDINÁLA BERANA PLZEŇ

Prvním sledovaným subjektem je Mateřská škola kardinála Berana v Plzni. Jedná se o křesťanskou školku, zřizovanou Plzeňským biskupstvím. Školka je jednotřídní s kapacitou dvacet čtyři dětí, pracují zde tři učitelky na dva a půl úvazku.

Přestože se v RVP PV objevuje multikulturní výchova poměrně často (srov., viz kap. 1.2 teoretické části této práce), ve Školním vzdělávacím programu Mateřské školy kardinála Berana ji, bohužel, jako samostatné téma nenajdeme. Multikulturní výchova se zde odráží především v projektech, věnovaných cizincům či poznávání světa. Široký záběr ale škola nabízí v oblasti náboženství – přestože je zřizovatelem katolická církev, školku navštěvují kazatelé a pastoři i jiných církví a vytváří tak ekumenickou atmosféru. Děti jsou seznamovány se základy víry pohledem věřících z různých křesťanských církví a odbourávají se tak předsudky vůči jiným náboženstvím. Možná se to může zdát být v kontextu „celosvětovém“ trochu nedostatečné, ale vzpomeňme, že neustálé boje mezi katolickou a evangelickou církví se táhnou našimi dějinami již od nepaměti. Vzájemné soužití zastánců rozdílného vyznání spadá také do oblasti multikulturní výchovy.

Projektová práce se v této mateřské škole soustředí především na představování jednotlivých zemí prostřednictvím jejich zástupců, ať už z řad rodičů či ostatních, např. v rámci projektu „Pomozte nám stavět mosty“. V průběhu jednoho měsíce děti poznaly kulturu, písně, pohádky a pověsti daného národa, seznámily se s různými zvyky a obyčeji a naučily se třeba připravit tradiční pokrm či tanec. Takto děti poznaly postupně Slovensko, Německo, Ukrajinu, Rusko, USA, Austrálii, Izrael, Řecko či Indii. Mateřská škola spolupracovala s misijní organizací YWAM, která sdružuje dobrovolníky z celého světa.

Další projekt, zaměřený na cizince, plánoval spolupráci s Kontaktním centrem pro cizince, Ywam ČR a Diecézní charitou Plzeň. Nebyl zaměřen primárně na poznávání odlišných kultur, ale cílem byla integrace cizinců do české společnosti. V rámci podobných činností, které byly popsány výše, měli dostat cizinci možnost naučit se vystupovat a komunikovat česky a to před nenáročným publikem, kterým by byly děti z mateřské školy. Součástí projektu měly být rovněž sociokulturní přednášky – o historii, tradicích a kultuře zemí zapojených cizinců, poznání některých jejich zvyků a slavení svátků (úměrně ročnímu období, kdy by se akce konala). Zároveň bychom s dětmi v průběhu celého roku četli pohádky i pověsti dané země a snažili se pochopit jejich poselství a význam. Tento projekt zatím neproběhl, protože se nepovedlo získat na něj potřebné finanční prostředky.

Jako multikulturní aktivitu bychom mohli označit rovněž pravidelná setkávání s dětmi z partnerské Mateřské školy St. Johannes. Tato školka je – co se národnostního složení dětí týče – velmi rozmanitá a při společných setkáních se tak stávají součástí tohoto kolektivu i české děti. Pro některé je to první příležitost k tomu, poznat třeba dítě tmavé barvy pleti či původem z Asie. Takto pestrá společnost pak dětem umožňuje přirozeně v průběhu hry poznávat své nové kamarády, kteří jsou i přes svou odlišnost stejní – hrají si s auty a modelínou, baví se, smějí a běhají po zahradě. Taková prožitková „výuka“ pak přináší mnoho pozitivních výsledků a odbourává předsudky jak ze strany dětí, tak i jejich rodičů.

V teoretické části této práce již bylo uvedeno, že se v MŠ kardinála Berana Plzeň často pracuje metodou Franze Ketta (podrobněji viz kap. 3). Jde o celistvou pedagogiku zaměřenou na smyslové vnímání, vycházející z křesťanského pojetí člověka. Tato metoda je rovněž velmi vhodná pro aplikaci multikulturní výchovy; právě pro své pojmání dětí jako individuálních osobností a s velkým respektem k druhým. Děti se učí vnímat a

přijímat samy sebe (JÁ), na základě toho vyjít k druhému (TY) a pak ke společenství (MY). Na závěr se součástí toho všeho stává Bůh.⁴⁴

7.2 APLIKACE MKV V MATEŘSKÉ ŠKOLE ST. JOHANNES V NEUMARKTU

Druhým sledovaným subjektem je Mateřská škola St. Johannes v Neumarktu v Horní Falci. Zřizovatelem školy je rovněž katolická církev, zde konkrétně Katolická nadace St. Johannes v Neumarktu. V Německu jsou školy – na rozdíl od České republiky – zřizovány a řízeny místními farnostmi a sbory. Tato skutečnost umožňuje užší kontakt zřizovatele s danou školou. V České republice jsou církevní školy zřizovány většinou zastřešujícími církevními organizacemi, jako jsou jednotlivá biskupství a vedení sborů.

V Mateřské škole St. Johannes v Neumarktu jsou děti rozděleny do tří tříd o celkové kapacitě šedesát dva dětí. Téměř polovina z nich tráví ve školce celý den, což je na německé poměry dost nezvyklé. Důvodem je pravděpodobně národnostní složení dětí – více než třicet procent z nich není německé národnosti. Letošní školní rok navštěvují školku děti původem z Albánie, Turecka, Chorvatska, Vietnamu, Rumunska, Kosova a Portugalska.

Multikulturní výchova zde plní dvě hlavní poslání:

1. seznamuje děti imigrantů s německými tradicemi a kulturou, aby jim tak umožnila lépe se začlenit do společnosti a poznat ji. Často se to týká i rodičů těchto dětí.
2. přibližuje německým dětem prostředí, odkud pocházejí ostatní kamarádi a pomáhá tak usnadnit jejich vstup do kolektivu a odbourat zábrany a strach z neznámého.

Ve vzdělávacím programu školky je jasně definováno, jakým způsobem bude multikulturní výchova aplikována: jednak je to v oblasti náboženství, kdy se děti seznamují s ostatními náboženstvími, jejich symboly, významem a svátky, aby tak poznaly podstatu hodnot a důležitost vzájemného porozumění. Druhou oblastí je jazyk a literatura. Mateřská škola pořádá přípravné kurzy němčiny a poskytuje dětem z cizojazyčného

⁴⁴ Eder, Muroňová, Havel. *Aby malé bylo velké*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86953-23-6.

prostředí specifickou péčí a podmínky pro jejich jazykový rozvoj. Cílem je sociální učení, rozvoj prosociálních postojů a interkulturní výchova.

Základní metodou vzdělávání a tudíž i multikulturní výchovy je zde – jak již bylo uvedeno – metoda Franze Ketta. Symbolika a prožívání umožňuje dětem přirozenou formou poznávat a objevovat svět, jeho zákonitosti i rozmanitost. Cílem je opravdové vnímání světa a radostné prožívání každého okamžiku. Dále jsou často uplatňovány metody dramatické výchovy – mateřská škola pořádá několikrát ročně představení pro rodiče, aby se děti naučily pracovat s jazykem a zbavily se tak ostychu. Tento přístup umožňuje dětem jiných národností zapojit se do společného díla a být platným členem skupiny. Každý dostane úlohu dle svých schopností a může tak vyniknout. Velkým přínosem je zapojení rodičů dětí.

8. DÍLČÍ CÍLE – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Přestože jsem původně plánovala oslovit pouze učitelky v obou srovnávaných školách, později se ukázalo jako významné dotázat se i rodičů dětí. Otázky ohledně multikulturní výchovy jsem proto položila také rodičům. Přestože je dnes multikulturní výchova často diskutovaným tématem, mnoho lidí neví, co přesně si pod tímto pojmem představit. A jak ji vnímají rodiče ve vzdělávacím programu mateřské školy? Setkali se s ní již někdy? Vidí rozdíl mezi pojetím MKV v křesťanské třídě a státním zařízením? Na tyto otázky tedy nakonec odpovídaly nejen učitelky z obou srovnávaných mateřských škol, ale i některé mé kolegyně – studentky a rodiče českých a německých dětí daných zařízení.

Dotazník obsahoval v záhlaví specifikaci respondenta: učitelka/rodič a dále tři hlavní otázky, kterým jsou věnovány následující kapitoly. Volila jsem záměrně otázky polozavřené, tedy vyjádření ano/ne k dané problematice a možnost uvést zdůvodnění vybrané odpovědi.

Odpovědi pak řadím do čtyř kategorií: učitelky z české MŠ, učitelky z německé MŠ, rodiče z české MŠ a rodiče z německé MŠ. V závorce uvádím počet respondentů. Po souhrnu výsledků ano-ne následuje zestručněný výčet důvodů, který respondenty vedly k dané odpovědi. Záměrně je ponechávám v původní podobě, neupravuji je stylisticky, což by mohlo vést ke zkreslení výpovědi. Celkové výsledky výzkumu pak porovnám v kapitole 4. Shrnutí praktické části.

8.1 APLIKACE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY V MŠ

Otázka: Myslíte si, že by měla být MKV uplatňována již v MŠ?

respondenti:

Učitelka (10 respondentů) – Česká republika:

odpovědi: **ANO (10)**

- *uvědomění si „jinakosti“*
- *výskyt etnických menšin v MŠ*
- *migrace a stěhování – chápat tyto pojmy již od malička*
- *učit se vzájemnému soužití rozdílných etnik*
- *předcházení problémům v budoucnosti (ohledně vzájemného soužití)*
- *poznání jiných kultur*
- *přípravenost na soužití v multikulturním světě*
- *předcházení lhostejnosti a nezájmu*
- *poznávání vlastních tradic a kultury, jejich zdůraznění, upevňování a předávání*

Učitelka (4) – Německo:

odpovědi: **ANO (4)**

- *patří to k denní činnosti v MŠ*
- *bude se to dětem v budoucnu hodit*
- *poznávání jiných kultur, ale zároveň i přibližování své vlastní kultury - měli by se zapojit i rodiče*
- *ano, ale přiměřeně danému věku*

Rodič (14) – Česká republika:

Odpovědi: **ANO (12)**

- *chápaní odlišnosti*
- *výchova k toleranci*
- *předcházení předsudkům*
- *poznání jiných kultur/ras/národností*
- *základ snášenlivosti a otevřenosti ve všech oblastech lidského soužití*
- *bourání „bariér“ mezi národy*

- *ano, poznávat jiné kultury je určitě prospěšné, ale nesmíme zapomínat na vlastní identitu a tradice, které je třeba pěstovat a udržovat*
- *určitě, malé děti jsou otevřenější a zvědavější*
- *nějakou přijatelnou formou ano*

NE (2)

- *je to zbytečné nějak systematicky prosazovat*
- *děti jsou v tomto věku ještě příliš malé a nemají z toho rozum*

Rodič (16) – Německo

Odpovědi: ANO (14)

- *pokud jsou ve třídě cizinci, považují to za nezbytné*
- *určitě ano – vede to k respektu a vzájemnému porozumění jiných kultur a náboženství*
- *čím dříve se děti naučí tolerovat jinakost, tím lépe (tato odpověď se vyskytla 4x)*
- *později v životě se jim to bude hodit.*
- *děti vyrůstají v multikulturním prostředí, takže je to nutnost*
- *získají kladný vztah k cizím jazykům*
- *vzhledem k nastupující globalizaci je to nezbytné!*
- *odlišnost probouzí v dětech zvědavost a tu je třeba pozitivně využít*
- *přiměřeně svému věku by se děti měly seznamovat i s jinými tradicemi a zvyky*
- *děti multikulturalismus vnímají jako přirozenou součást svého života, takže je dobré to podpořit*
- *děti z toho mohou jedině profitovat*
- *obzvláště v dnešní době to považuju za nesmírně důležité*

NE (2)

- *nedělá to dobrotu – „jiné“ děti mohou ohrozit naše tradice a zvyky – např. nechodí do kostela*
- *pro tak malé děti je to naprosto zbytečné - patří to až do školy*

8.2 VLASTNÍ ZKUŠENOST S MKV

Otázka: Setkal/a jste se již s tematikou MKV, máte s ní nějakou zkušenost?

Učitelka (10) – Česká republika

Odpovědi: **ANO (8)**

- *nesmíme zapomínat na naši kulturu a umět ji zprostředkovat, vážit si ji a podporovat ji*
- *předávat hodnoty je velmi důležité, stejně jako poznávat odlišnosti – osvědčil se mi princip srovnávání: co je stejné? V čem se to liší?*
- *mám ve třídě dítě francouzské národnosti a ze zkušenosti vím, že už jen jeho přítomnost v dětech probouzí zájem o poznání jeho kultury atd.*
- *MKV je zařazena v našem ŠVP a pro děti je velmi zajímavá (např. téma Indiáni, Eskymáci apod.) 3x*
- *máme ve třídě děti odlišné národnosti – podpora začleňování do kolektivu (3x)*
- *pouze teoreticky při studiu na ZČU*

NE (2)

- *nikdy jsem se nesetkala s něčím podobným*

Učitelka (4) - Německo

Odpovědi: **ANO (2)**

- *děti projevují již od malička zájem o kulturu svých přátel, proč to tedy nevyužít?*
- *je důležité, aby vše probíhalo přirozeně a úměrně věku dětí a jejich chápání*

NE (2)

- *nepovažuji to za vhodné*
- *nemám žádnou zkušenost*

Rodič (14) – Česká republika

Odpověď: **ANO (10)**

- *lektoruji program o bourání předsudků*
- *ve sdělovacích prostředcích a při cestování – pozitivní zkušenost (2x)*
- *při setkávání s lidmi odlišných kultur*
- *prostřednictvím kamarádů svých dětí - pozitivní zkušenost*
- *pouze v průběhu studia*
- *ve škole díky svým dětem*
- *pracovala jsem v Kontaktním centru pro cizince*
- *máme sousedy z Běloruska, snažíme se je poznat*

NE (4)

- *slyším to poprvé*

Rodič (16) – Německo

Odpověď: **ANO (6)**

- *sama jsem provdaná za Řeka, děti vyrůstají v dvojjazyčném prostředí, považují to za velmi přínosné a důležité*
- *respektující přístup je velmi důležitý, ale děsí mě vysoký počet dětí jiné národnosti v MŠ*
- *mnoho dětí vyrůstá obklopených sousedy jiné národnosti a MKV jim může pomoci jim porozumět a poznat jejich tradice, zvyky*
- *máme známé, jejichž rodiče pochází z jiné země a naše děti rády naslouchají vyprávění o jiných kulturách – považují to rozhodně za přínosné*

- *syn se ve školce setkat s černochem, který si přál být stejný jako ostatní děti, proto si neustále dřel ruce mýdlem – v takových případech je MKV naprosto nezbytná!*
- *mám zkušenost, ale bohužel negativní*

NE (10)

- *vlastně jsem o tom ještě nikdy neuvažovala*
- *nepovažuji to za důležité – děti vyrůstají a samy vnímají vše kolem sebe*
- *přistěhovalci by se měli přizpůsobit kultuře hostitelské země a ne my jim!*
- *dnes módní téma, ale zkušenost nemám žádnou*
- *nesetkala jsem se s tím*

8.3 VLIV ZŘIZOVATELE ŠKOL NA APLIKACI MKV

Zvláštnosti církví zřizovaných škol ve vztahu k aplikaci multikulturní výchovy.

Otázka: Myslíte, že je multikulturní výchova jinak pojmána/aplikována ve škole, zřizované církví a zřizované státem? Zdůvodněte to, prosím...

Učitelka (10) – Česká republika

Odpovědi: **ANO (4)**

- *hlavní rozdíl vidím v tom, že ve státní školce se určitě můžeme setkat se zástupci většího množství kultur a náboženství, zatímco v církevní škole jsou nejspíš děti jen jedné víry*
- *myslím, že v církevní škole je MKV věnován větší prostor a je celkově otevřenější těmto věcem, což vychází už z jejího zaměření. Hodně ale záleží na konkrétní učitelce.*

- *myslím, že ve školce zřizované státem je kladen důraz především na příslušnost ke skupině, církevní školku bych viděla jako vstřícnější k odlišnostem jednotlivců*
- *posláním církve je láska, takže v církevních školách by mělo být příznivější klima a větší tolerance*

NE (1)

- *je to asi úplně stejné, podle toho, jak to která učitelka bere*

NEVÍM (3)

- *nemohu porovnat, nemám zkušenost s církevní školou*
- *myslím, že spíš tam rozdíl budou, ale nevím to jistě*

Učitelka (4) – Německo

Odpovědi: **ANO (4)**

- *ano, určitě má církev jiný přístup – tolerantnější a snaží se o sblížení s jinými náboženstvími*
- *děti žijí po celém světě a katolická školka by měla být příkladem pro společnost, jak s tím pracovat*
- *rozhodně ano; součástí katolického náboženství je respekt ke každému jedinci*
- *katolická výchova k hodnotám zahrnuje i úctu k druhým a jeho odlišnostem*

Rodič (14) – Česká republika

Odpovědi: **ANO (9)**

- *myslím, že církevní školy mají jiný přístup, větší toleranci a lásku k ostatním*
- *pojetí MKV je u církevních škol mnohem hlubší – jde o přijetí každého jednotlivce jako celistvé, dokonalé osobnosti*
- *od křesťanské školky čekám výchovu k úctě a respektu k ostatním, absenci předsudků*
- *určitě ano, vychází to už z programu církve*
- *myslím si, že by zde měla vládnout vlídnější atmosféra*

- *největší rozdíl vidím v tom, že je školka otevřená nejrůznějším vyznáním a neseparuje pouze děti jednoho náboženství, přestože je katolická. Vypovídá to o velké toleranci k druhým.*
- *křesťanská nauka přijímá každého tak, jak byl stvořený, proto je tady určitě lepší prostředí pro přijetí dětí cizí národnosti*
- *ano, už tím zaměřením bych to čekala*

NE (1)

- *je to asi úplně jedno, kdo školu zřizuje. Spíš jde o to, kdo ji řídí.*

NEVÍM (4)

- *nemám zkušenost s jinou školkou, takže to nemohu srovnávat*
- *s MKV jsem se přes své děti setkala ve státní i církevní školce, takže nevím, jestli bych mohla říct, že je tam MKV pojímána různě. Fakt nevím.*

Rodiče (16) – Německo

Odpovědi: ANO (12)

- *je to v souladu s křesťanskou naukou, ale nesmíme se nechat ovlivnit ostatními; např. sundat ze stěn ve třídě kříž, protože z něj někdo má hrůzu. Tzn. tolerovat a být tolerován.*
- *od katolické školky očekávám větší otevřenost a toleranci*
- *vnímám to jako důležitou součást katolické nauky – být tolerantní a podporovat vzájemný dialog*
- *určitě je církev víc nakloněná tomu, přijmout někoho odlišného, ale pozor na to, aby to příliš neovlivňovalo naše děti!*
- *patří to k poslání církve*
- *důležité je přijetí každého dítěte jako jedinečného, bez ohledu na víru/původ. V tom má katolická školka určitě nesporné výhody.*
- *děti nepotřebují slova, ale musí to zažít na vlastní kůži. A to se v této školce rozhodně daří i díky tomu, že je katolická.*

- *náboženství – a to jakékoliv – se vždy bude vyznačovat větší otevřeností a vstřícností*
- *posláním křesťana je láska, to platí i o školkách, zřizovaných církví*
- *protože je multikulturalita součástí všedního světa, stává se také přirozenou součástí církve. Myslím, že se jim daří na to reagovat.*
- *víra není vyhrazena jen pro věřící, ale přijímá všechny bez rozdílu, proto tady vidím velká pozitiva*
- *Bůh říká: miluj bližního svého jako sebe samého. A zde to vidíme v praxi.*

NE (4)

- *MKV do katolické školky absolutně nepatří!!! (2x)*
- *myslím, že je jedno, jde-li o církevní nebo státní školku, nevidím rozdíl*
- *nepřemýšlela jsem nad tím, ale asi ne*

9. SHRNUÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Svým výzkumem jsem chtěla nalézt odpovědi na následující otázky:

1. *Jakým způsobem je začleněna multikulturní výchova do vzdělávacích programů pro předškolní vzdělávání (státní i školní úroveň) v České republice a v Německu?*

N tuto otázku odpovídám v teoretické části této práce. V zásadě se v obou zemích v kurikulárních dokumentech na státní úrovni setkáme se zařazením MKV jako průřezového tématu, které dává velkou volnost pro jeho uchopení a aplikaci. Ve školních vzdělávacích programech se téma MKV objevuje mnohem častěji v Německu a je zde konkrétněji vymezeno, včetně postupů a metod. Ve sledované české mateřské škole není MKV v ŠVP nijak konkrétně specifikována a je aplikována především prostřednictvím nejrůznějších projektů.

2. *Liší se nějak aplikace MKV ve vybrané mateřské škole v České republice a v Německu?*

Mateřská škola kardinála Berana Plzeň sice nemá multikulturní výchovu konkrétně vymezenou ve svém školním vzdělávacím programu, ale věnuje se jí. Patrné je to především v oblasti náboženství – do školy přicházejí zástupci různých církví a seznamují děti se základními hodnotami a východisky náboženské nauky. Tento ekumenický aspekt považuji v dnešní době za velmi přínosný. Prostřednictvím nejrůznějších projektů pak mají děti možnost poznávat i jiné kultury a jejich tradice. Velký důraz je zde kladen na individualitu a přijetí každého jedince jako jedinečné osobnosti, takže atmosféra multikulturalismu je zde velmi podporována.

V německé mateřské školce kladou při aplikaci MKV důraz na dvě oblasti: náboženskou a jazykovou. Náboženská oblast zahrnuje poznání nejen německých zvyků a svátků, vycházejících z křesťanských tradic, ale i poznání náboženství dětí, které pocházejí z jiných zemí. Zde mateřská škola úzce spolupracuje s rodiči dětí, kteří přicházejí do školky zprostředkovat svou kulturu a víru. Díky širokému zastoupení menšin v této školce zde panuje velká rozmanitost, která je vnímána jako obohacující. V jazykové oblasti jde především o německý jazyk. Mateřská škola je pro děti jiné národnosti často prvním místem, kde s němčinou setkají „tváří v tvář“. Školka pořádá jazykové kurzy a svůj výukový program koncipuje tak, aby byl na jazykový rozvoj jednotlivých dětí kladem velký důraz.

Věnuje jim individuální péči a podporuje děti v překonávání ostychu a bariér, často pomocí metody dramatické výchovy. Na druhou stranu se děti seznamují již od malička se základy jiných jazyků, a to nejen angličtiny. Konkrétně v této mateřské škole poznávají děti základy češtiny, kterou chodí vyučovat jedna z maminek a učí se jí i paní ředitelka.

Společným prvkem obou mateřských škol je velký důraz na oblast náboženství, která se ale i přesto, že jsou školy zřizovány katolickou církví, nebrání poznávání jiných náboženských směrů a vlivů. Odráží to současné tendence, které se snaží nacházet vždy to společné a na tom stavět. Rozdíly vnímají jako obohacující, avšak při zachování své vlastní identity. Dalším společným prvkem je velká tolerance, která vychází již z výše uvedeného. Takové prostředí je pro multikulturní výchovu více než přínosné.

Hlavní rozdíl spatřuji především v jazykové oblasti – německá mateřská škola se díky početnému zastoupení menšin musí nutně soustředit na jazykový rozvoj dětí, jejichž mateřštinou není němčina a které tvoří velkou část třídy. Protože jsem ale byla sama svědkem několika jejich školních vystoupení, mohu s klidným svědomím říci, že se jim to daří velmi dobře.

Doplňují otázky:

3. Měla by být MKV uplatňována již v MŠ?

Učitelky v obou zemích se shodují plným počtem hlasů na tom, že ano. Společně udaly jako hlavní důvod skutečnost, že je tato výchova nezbytná pro připravenost dětí a jejich vzájemné soužití v budoucnosti. Dalším shodným bodem bylo poznávání jiných kultur a obě strany uvádí také důležitost poznávání své vlastní kultury a tradic.

Rodiče z české republiky a Německa vždy bez dvou odpověděli kladně. Němečtí rodiče se nejčastěji shodli na odpovědi: čím dříve, tím lépe (4x), na české straně se objevila odpověď, že jsou malé děti zvědavější a rovněž připomenutí důležitosti vlastních kulturních tradic. Požadavek na přiměřenost jejich věku se vyskytl také shodně na obou stranách. Němečtí rodiče MKV považují za nutnost, tato odpověď převažovala v nejrůznějších podobách. Rodiče, kteří nesouhlasí s MKV již v mateřské škole uvedli na obou stranách jako důvod zbytečnost MKV v tak nízkém věku; jedna německá odpověď vyjádřila obavu z ohrožení domácích tradic a zvyklostí.

4. Mají učitelé/rodiče vlastní zkušenost s MKV?

Odpovědi kromě dvou vždy na každé strany shodně potvrdily, že ano. Zatímco české učitelky argumentovaly především tím, že mají ve třídě dítě odlišné národnosti a zdůraznily význam vlastní kultury, na kterou bychom neměli zapomínat, německé učitelky jako důvod uvedly zvědavost dětí a požadavek přiměřenosti věku dětí. U záporných odpovědí byla na české straně důvodem neznalost, na německé nevhodnost.

Větší část českých rodičů (10 ze 14) uvedla, že mají pozitivní zkušenost s MKV díky známým, sousedům, prostřednictvím svých dětí, pouze jeden rodič přiznal, že tento termín slyší poprvé. Němečtí rodiče byli opatrnější - jen 6 z 16 přiznalo vlastní zkušenost s MKV díky známým či prostřednictvím vlastních dětí, většina ale zkušenost nemá. Objevil se také dost radikální názor, že by se měli přizpůsobovat přistěhovalci, ne hostitelská země jim. Odpovědi na tuto otázku potvrzují, že rodiče německých dětí sice považují aplikaci MKV v mateřské škole za důležitou, sami s tím však nemají vlastní zkušenost. Vyvozují z toho požadavek na dobré vzdělávání dětí ve školce, ale v domácím prostředí pak není návaznost (konkrétně v této oblasti).

5. Má na aplikaci MKV vliv, jde-li o školu zřizovanou církví nebo státem?

Učitelky v České republice se v odpovědích dost různí – téměř polovina z nich si myslí, že rozdíl existuje a v církevní školce by očekávaly individuálnější přístup a vstřícnější atmosféru; jedna z nich naopak uvádí, že v církevní školce jsou děti pouze jednoho vyznání a tudíž je státní zařízení více „multikulturní“. Třetina dotázaných nemá zkušenost s církevní školou, a tudíž nemůže porovnat aplikaci MKV v těchto zařízeních a pouze jedna respondentka odpověděla záporně.

Německé učitelky se bez výjimky shodly na tom, že rozdíl tam určitě je a to již v chápání každého jednotlivce. Součástí náboženství je vzájemná tolerance a úcta, která se pak odráží i ve vzdělávacím programu církevních školek. Zde si dovoluji malou poznámku – v Německu mají církevní školy velmi dlouhou tradici a ta se, myslím, odráží i v jejich hodnocení.

Pouze necelá třetina rodičů v České republice neví, jestli jsou v aplikaci MKV s ohledem na zřizovatele rozdíly. Jeden rodič velmi správně uvedl, že nejde o to, kdo školu zřizuje, ale

kdo ji řídí. Zbylé dvě třetiny rodičů očekávají od církevní školy jiný přístup – tolerantnější, hlubší, respektující a vlídnější.

V Německu uvedla čtvrtina rodičů, že rozdíl nevidí, ostatní odpověděli kladně a výčet důvodů odpovídá v zásadě tomu, co uvádějí čeští rodiče. Vyvozují z toho, že i u nás se pomalu daří budovat církevní školství tak, aby dostalo všem očekáváním a svému poslání.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala aplikací multikulturní výchovy na vybrané mateřské škole v České republice a Německu. V teoretické části jsem se pokusila objasnit stěžejní pojmy z oblasti multikulturní výchovy a vymezit její zařazení v kurikulárních dokumentech pro předškolní vzdělávání v obou zemích. Analyzovala jsem dokumenty na státní i školní úrovni a porovnávala jsem, která témata jsou shodně zařazena v dokumentech obou zemí a co se naopak liší. Vše jsem podpořila citacemi z odborné literatury a doplnila rovněž elektronickými zdroji. Následovala charakteristika vybrané mateřské školy v České republice a vybrané mateřské školy v Německu spolu se stručným nástinem jejich práce s multikulturní výchovou. Analýze jsem podrobila rovněž jejich školní vzdělávací programy a hledala jsem v nich způsoby a metody aplikace multikulturní výchovy. V obou školách je primárně uplatňována Kettova metoda, se kterou zde podrobněji seznamuji, protože u nás zatím není příliš rozšířená. Srovnání a shrnutí teoretické části je zařazeno v poslední kapitole teoretické části této práce.

V praktické části jsem nejprve objasnila metodologii svého výzkumu. Stěžejním bodem výzkumu bylo pozorování, proto stanovuji kriteria a cíl pozorování. Hlavním výzkumným bodem bylo zjištění, jakým způsobem je aplikována multikulturní výchova na vybrané mateřské škole v České republice a Německu. Tento výzkum doplňují dílčí cíle, zjišťované prostřednictvím dotazníkového šetření. Záměrem bylo zjistit, jak je multikulturní výchova na úrovni mateřských škol vnímána rodiči i samotnými pedagogy, mají-li tito vlastní zkušenost s multikulturní výchovou a do jaké míry může ovlivnit aplikaci multikulturní výchovy v dané škole její zřizovatel. Výsledky celé studie jsem pod jednotlivými výzkumnými otázkami rozepsala v poslední kapitole praktické části této práce.

Přestože jsem na začátku svého šetření byla přesvědčená o tom, že se aplikace MKV v jednotlivých zemích rozhodně liší, můj výzkum toto mé stanovisko nepotvrdil. Srovnání kurikulárních dokumentů stejně jako pozorování provedené v obou školách neukázalo žádné velké zásadní rozdíly. Přestože je německá mateřská škola více orientována na jazykovou oblast, což je dáno národnostním složením dětí ve třídě, základní metody a způsoby aplikace MKV jsou v obou školách velmi podobné.

Doplňující dotazníkové šetření ukázalo pozitivní vnímání multikulturní výchovy již v mateřské škole jak na straně učitelek, tak na straně rodičů. Většina z nich má rovněž vlastní zkušenost s multikulturní výchovou. Respondenti shodně zdůraznili význam udržování vlastních kulturních tradic a zvyků ve vztahu k multikulturní výchově a jejich předávání dál. Velkou názorovou odlišnost jsem čekala u poslední dílčí otázky mého šetření, která směřovala k vlivu zřizovatele školy na aplikaci multikulturní výchovy. Protože v Německu má církevní školství na rozdíl od České republiky dlouhou tradici, předpokládala jsem, že zde budou rodiče i učitelé odpovídat na základě vlastní zkušenosti trochu jinak. Ukázalo se však, že i 25 let působení církevního školství v České republice snad dokázalo zúročit své kvality a dostát svému zaměření – alespoň to očekává většina respondentů.

Uvědomuji si však, že je tento výzkum omezen pouze na sledované mateřské školy a úzký okruh lidí, pohybující se v jejich okolí. Výsledek této studie samozřejmě není přenositelný ani obecně aplikovatelný na jiné, kupříkladu církevní školy. Přesto pro mě byl milým překvapením a velkým povzbuzením v mé další práci pedagoga.

RESUMÉ

Ve své bakalářské práci se zabývám aplikací multikulturní výchovy na vybrané mateřské škole v České republice a Německu. V teoretické části porovnávám kurikulární dokumenty obou zemí a uvádím stručnou charakteristiku vybraných mateřských škol.

V praktické části formuluji výzkumné otázky, zabývám se metodami kvalitativního výzkumu a uvádím výsledky tohoto výzkumu. Zaměřuji se na aplikaci multikulturní výchovy v daných školkách, použité metody, názor rodičů i pedagogů a zvláštnosti církví zřizovaných škol ve vztahu k multikulturní výchově.

RESUMÉ

My bachelor's thesis is focused on application of multicultural education in selected kindergartens in the Czech republic and Germany. In the theoretical part I compare the curriculum documents of both countries and I present brief characteristic of these kindergartens.

In the practical part there I formulate investigative questions. Also I deal with the methods used in qualitative research and I mention the results of this research.

I focus on the application of multicultural education in these schools, the methods used, the opinion of parents and teachers and specificities Church constitution schools in relation to multicultural education.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Auernheimer, G. Einführung in die Interkulturelle Pädagogik. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2012. ISBN 978-3-534-25721-8.
- *Der Bayrische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung.* Berlin: Cornelsen Verlag, 2005, ISBN 978-3589252534.
- Bittl&Moree. *Dobrodružství s kulturou. Transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží.* Plzeň: Tandem, 2007, ISBN 978-80-7043-566-3.
- Bittl&Moree: *Pokladnice hodnot. Transkulturní učení hodnotám.* Praha: Pontes, 2007. ISBN 978-3-939317-02-9.
- Buttner, Ch. *Erziehung für Europa. Kindergarten auf dem Weg in die multikulturelle Gesellschaft.* Weinheim: Beltz, 1997. ISBN 3-407-62351-8.
- Cílková, E, Borešová, P. *Náměty pro multikulturní výchovu. Poznáváme jiné národy.* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-890-6.
- Čermáková, Rabiňáková, Stöhrová, Šišková: *Ty+Já = kamarádi. Hry, básničky, pohádky a teorie podporující multikulturní výchovu.* Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-76-5.
- Dieckhoff, P. *Wir verstehen uns prima: Interkulturelle Erziehung im Kindergarten.* Stuttgart: Kohlhammer, 2002. ISBN 978-3-17-016948-7.
- Diefenbach, H. *Kinder und Jugendliche aus Migrantenfamilien im deutschen Bildungssystem.* Wiesbaden: QWV Fachverlage GmbH, 2010. ISBN 978-3-531-17035-0.
- Dopita, M, Staněk, A. (eds.). *Multikulturalita a výchova k občanství.* Praha: Epoque, 2007. ISBN 978-80-87027-37-0.
- Eder, Muroňová, Havel. *Aby malé bylo velké.* Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86953-23-6.
- Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno: Paido, 2000. ISBN: 978-80-7315-185-0.

- Greger, D., Ježková, E. *Školní vzdělávání-zahraniční trendy a inspirace*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 80-246-1313-1.
- Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN: 80-7367-040-2.
- Janebová, E. a kol. *Interkulturní komunikace ve škole*. Fortuna: Praha, 2010. ISBN 978-80-7373-063-5.
- Kasper T. *Německé a české reformně pedagogické vzdělávací a výchovné koncepty-analýza, komparace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, katedra pedagogiky a psychologie, 2008. ISBN 978-80-7372397-2.
- Kett, Koczy. *Die Religionspädagogische Praxis – Ein Weg der Menschenbildung*. Landshut: RPA-Verlag, 2009. ISBN 978-3-86141-212-0.
- Lazarová, B., Pol, M. *Multikulturalita a rovné příležitosti v české škole*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2002.
- Moree, D. & Varianty. *Než začneme s multikulturní výchovou*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.
- Mertin, V, Gillernová, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-799-X.
- Pelcová, N. a kol. *Multikulturalismus a multikulturní výchova*. Praha: UK v Praze PedF, 2009. ISBN 978-80-7290-392-4.
- Průcha, J. *Multikulturní výchova: Teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- Průcha, J. *Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6.
- Průcha, J. *Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton 2006. ISBN 80-7254-866-2.
- Průcha J. *Srovnávací pedagogika: mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál, 2006. ISBN 978-80-262-0191-5.
- *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav

pedagogický v Praze, 2004. ISBN 80-87000-00-5.

- Šišková, T, ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.
- Švarcová, Eva. *Slovníček pojmů k multikulturní výchově.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-251-0.
- Švaříček, R, Šedřová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- Buryánek, J. (ed.) *Interkulturní vzdělávání. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. [online] Dostupný na: http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf
- <http://www.cvlk.cz/cs/projekty/ukoncene-projekty/priprava-na-multikulturni-vychovu-pro-ucitele-a-ucitelky-v-ms/>
- <http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>
- <http://www.mkc.cz/uploaded/otevrena-skola/mpp-metody-multikulti-vychovy.pdf>
- <http://www.ifp.bayern.de/imperia/md/content/stmas/ifp/bildungsplan.pdf>
- http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/euryperia_en.php
- <https://www.czso.cz/documents/10180/20556725/29002714.pdf/2c818bc3-ce36-48b1-b3ff-054c441124bb?version=1.0>
- http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2004/2004_06_04-Fruhe-Bildung-Kitas.pdf
- http://skolstvi.cirkev.cz/_d/Vyrocní-zpráva-cirkevniho-skolstvi-2010-11.pdf
- <http://www.kett.cz>
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekumenismus>
- <http://www.kita-bayern.de/nm/st-johannes-neumarkt/f11.htm>
- <http://www.mskb.cz/charakteristika.html>

PŘÍLOHY

Vzor dotazníku:

Aplikace multikulturní výchovy na vybrané mateřské škole v České republice a Německu

Respondent: UČITELKA X RODIČ

1. Myslíte si, že by měla být multikulturní výchova uplatňována již v mateřské škole?

ANO x NE

Můžete to zdůvodnit?

2. Setkal/a jste se již s tématikou multikulturní výchovy; máte s ní nějakou zkušenost?

ANO x NE

Pokud ano, prosím, popište ji:

3. Myslíte si, že je multikulturní výchova pojímána jinak ve škole, zřizované státem a

zřizované církví?

ANO x NE

Zdůvodněte to, prosím...